

Palanovics Norbert:

**Umemura Yuko: A Japán-tengertől a Duna-partig. Imaoka Dzsúicsiró
életpályája a magyar-japán kapcsolatok tükrében**

Gondolat Kiadó (Budapest), 2006.4
198 oldal

Ritka az olyan könyv, amely egyszerre ábrázolja egy személy életét, két ország viszonyának alakulását, érzékelteti a huszadik század első felének társadalmi légkörét, valamint bemutatja egy távoli világban Magyarországról kialakult képet. Umemura Yuko 2006-

ban megjelent, A Japán-tengertől a Duna-partig című művében erre tesz kísérletet; és ez sikerül is neki. A könyvben Imaoka Dzsúicsiró (1888-1973) életét követhetjük végig a japán-magyar kapcsolatok tükrében. Itt rögtön meg kell azonban jegyezni, hogy Imaoka olyan hatást gyakorolt a japán-magyar kapcsolatok alakulására, ami példa nélkül áll országunk külkapcsolataiban.

Nincs diplomáciatörténetünkben hozzá hasonló személyiség. A japán tudós a múlt század '20-as éveiben közel egy évtizedig „játszotta” a nem hivatalos japán követ szerepét Budapesten, majd képviselte Magyarországot a Távolszigeteken. Imaoka volt talán az első olyan japán a Kárpát-medencében, aki kiválóan beszélt nyelvünket, kis túlzással pedig a fél ország az ő előadásából ismerte meg a távoli szigetországot.

A könyv szerzője, Umemura Yuko, sokban hasonlít a könyv főszereplőjéhez. Az ELTE Bölcsészettudományi Kar Orientalisztika Intézetének adjunktusa hosszabb ideje él Budapesten, kiválóan beszél magyarul, korábban pedig diplomáciai szolgálatot is teljesített. Umemura, akárcsak egykor Imaoka tette, sűrűn tart rólunk ismereteket terjesztő és irántunk szimpátiát ébresztő előadásokat Japánban, Magyarországon pedig Japánról ír cikkeket, kalauzol hivatalos

* Palanovics Norbert a japán állam PhD ösztöndíjasa a Nagojai Egyetemen, újságíró. Kutatási területe a japán külpolitika.

küldöttségeket, s minden lehetséges eszközzel hozzájárul a két ország kapcsolatainak fejlődéséhez. Talán ezért is választotta a szerző 2004-ben, az ELTE-n megvédett doktori disszertációjának témájául az országunkban érdeklődéssel övezett japán államférfi tevékenységét és életét.

A Japán-tengertől a Duna-partig című könyv szép magyarsággal megírt, könnyen olvasható, jól szerkesztett és felépített munka, öröm olvasni. A mű magyar és japán forrásokra, az Imaoka-hagyatékra – ebben eddig ismeretlen levelekre – valamint a „főhős” leányával folytatott interjúkra alapozva rajzol képet és nyújt értékelést Imaoka Dzsúicsiró életéről. Külön elismerést érdemel a feldolgozott forrásanyag hitelessége és történelmi érdekessége. Imaoka a könyv végén közölt levelezése pedig kuriózumszámba megy. Csak a levelek címzettjeit vagy feladóit – köztük Bethlen István, Klebelsberg Kunó, Szabó Lőrinc, Móra Ferenc nevét – olvasva is nyilvánvalóvá válik, hogy az 1920-as évek Centrál Kávéházában szinte minden nap megjelenő japán úr igencsak fontos szerepet tölthetett be a két világháború közötti Magyarország politikai- és közéletében.

Imaoka Dzsúicsiró hatását a Japánban rólunk kialakult képre jól érzékelteti az a tény, hogy a távol-keleti ország számos könyvtárában több Imaoka-mű is található, köztük zsebszótár, nyelvkönyv, versgyűjtemény, illetve a 2001-ben a szerző leánya segítségével újból kiadott magyar-japán nagyszótár is. Utóbbiról annyit, hogy bár ára igen borsos, az egyetlen kötet közel nyolcvanezer forintba kerül, de a tokiói Waszeda Egyetem Magyarországgal foglalkozó japán professzora szerint a szótár néhány régies szócikke ellenére is kincset ér. A Japán-Magyar Baráti Társaság legutóbbi tokiói rendezvényén a japán értelmiség több ismert tagjával beszélgetve pedig az derült ki, hogy az idősebb generáció közül sokan – a baráti társaság vezetői, prominens közéleti személyiségek is – Imaoka könyveiből tanultak meg magyarul. Az említett eseményen találkoztam olyan japánnal, akinek érdeklődését és szeretetét Magyarország iránt Imaoka turáni ideológiájáról szóló könyve váltotta ki, amely többek között a japánok és a magyarok közös eredetét is fejtegeti.

Itt azonban érdemes egy pillanatra elidőzni, mivel a japánok Magyarország iránti kitüntetett figyelme részben annak is köszönhető, hogy a szigetország hazánkat ismerő lakói rokonként, egy másik, Ázsiából származó népként tekintenek reánk. Sőt, tokiói értelmiségi körökben keringő legenda szerint egyszer maga Koidzumi Dzsuniciro volt japán miniszterelnök utalt arra, hogy valamiféle megmagyarázhatatlanul szoros kapcsolat van népeink között. Állítólag a Magyarországon elsőként letelepedő japán mamutvállalatok

befektetési döntéseiben is – talán kimondatlanul, de tudat alatt mindenképp – fontos szerepet játszott közös eredet teóriája.

A könyv középpontjában Imaoka munkássága és a két világháború közötti magyar és japán társadalmi légkör áll. A mű azonban a két ország kapcsolatainak fejlődését egészen az 1956-os forradalom utáni évekig követi végig. Megtudjuk például, milyen aktív volt a Monarchia diplomáciája Mejdzi császár idején és ezt követően, megismerhetjük a japán kutató Barátosi Balogh Benedeket és Pröhle Vilmost, valamint betekinthetünk a turáni eszme japán népszerűségének történetébe is.

A munka objektív történelmi háttérrel nyújt. Bemutatja, miért bonyolódott bele a szigetország az első világháborúba, és nem titkolja azt sem, hogy a szigetország képviselői már a háborús békekonferenciákon is éppúgy a „csendes, szemlélődő fél” szerepét töltötték be, mint a közelmúlt japán diplomáciája. A könyv sokoldalú. Elemzi a két világháború közötti magyar politikát, jól és pontosan mutatja be Japán ázsiai expanzióját, valamint röviden arra is kitér, hogy milyen hatással volt Japánra az 1956-os magyar forradalom. Pontosán érzékelteti a 20-as, 30-as évek Magyarországnak gondolkodását. Imaoka levelezéséből is a magyar lakosság trianoni revízió iránti vágya olvasható ki.

A könyv külön fejezetet szentel az 1929-ben Budapest kiadott Új Nippon című műnek. Umemura szerint Imaoka ebben megszépítve, eltúlozva mutatja be a japánokat, és tréfálkozik a magyarok felett azon, hogy esetenként mennyire naiv kérdéseket tesznek fel a szigetországgal kapcsolatban. Umemura véleménye szerint az Új Nippon „patriotizmussal túlfűtött öndicséretet” tartalmaz Japánról. A korabeli lapok is sokat foglalkoztak a japán szerző személyével és a kritikusokat megosztó Új Nippon könyvvel. A Nyugat hasábjain például Török Sophie 1930-ban azt írta, hogy a könyv „komoly-komolytalan, szép-csúf, megható és ellenszenves íráshalmaz”, amely lázító és szórakoztató, de gyakorlati haszna nincs a „félbalkániak” – ahogy Imaoka nevezte a magyarokat – számára. Kétségtelen, nehéz komolyan értelmezni az olyan „észrevételeket” könyvben, mint például „A japán sárga? A germánfajú ember bőre nem fehér, hanem inkább romlott húsról emlékeztet” vagy „A világ minden női közül a japáni nő lába a legszebb. A japáni nő bőre sokkal finomabb, mint az európai nőké, akik érdekesek, mint a liba bőre.”

Imaoka gyakran mutatta be Japánt hasonló leegyszerűsített naivitással, ugyanakkor megszépítve. Umemura értékelése szerint mégis ő adta a legtöbbet ahhoz, hogy Magyarország minden pontján megismerhessék a japánokat, mivel nem csak előadásokat tartott és cikkeket írt magyarul neves napilapokba, hanem ő volt a magyar-japán diplomáciai „kapocs”, az

egyszemélyes nagykövetség is. Imaoka 1931-es hazatérése után hasonló szerepet töltött be Japánban: a Külügyminisztériumban lett tanácsadó, magyar nyelvre tanította a diplomatákat. Négy hét alatt magyarul című nyelvkönyvét többször is kiadták – más kérdés, hogy magyarul tanuló japánok szerint bonyolult nyelvezete és nehéz szövegei miatt nem könnyű feladat ebből magyarul megtanulni.

Sokat írt rólunk: külön könyvben ismertette irodalmunkat, a magyar néprajzot, a történelmet, valamint japánra fordította Madách Az ember tragédiája című színművét, valamint Petőfi János vitézét is. Neki köszönhető, hogy Japánban, abban az időben jóval több írás jelent meg Magyarországról, mint a régió többi országairól. Imaoka volt az első, aki magyar-japán nagyszótárt készített. Nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a Japán értelmiség körében kialakult a ma is létező és számunkra kedvező Magyarország-kép, de propagálta az akkor népszerű turáni eszmét is.

Umemura könyve a második világháború végének érintésével kisebb történelmi ugrással 1956-ot mutatja be. Beszámol arról, hogy Imaoka a Magyarokat Megsegítő Társaság tagjaként adományokat gyűjtött a magyar forradalom számára. Többedmagával 1956 decemberében Bécsbe utazott, hogy célba juttassa a segílyt, valamint magyar menekülteket segítsen át Ausztriába. Hazatérése után előadásokat tartott és könyvet jelentetett meg a forradalomról. Neki és néhány magyar menekültnek köszönhető tulajdonképp, hogy a japánok részletekbe menően ismerhették meg, mi is történt Magyarországon 1956-ban. A szabadságharc eseményeinek egyébként nagy hatása volt a japán politikai- és közgondolkodásra, erről nemrég japánul külön munka is megjelent.

Umemura műve többször foglalkozik Imaoka politikai gondolkodásával. Megemlíti, hogy cikket írt a diszkrimináció japán szempontjairól, az ázsiai népek felszabadításáért megindult harcról és a magyar expanziós törekvésekről is. Japánba visszatérve pedig asszisztált a hivatalos japán Ázsia-politikához. Umemura jól látja, hogy Imaokából hiányzott a kritikai szemlélet és a tisztánlátás. A könyv azonban adós marad Imaoka és a faji felsőbbrendűségi ideológia kapcsolatának vizsgálatával (erre csak közvetett utalások vannak). Az árja és a népfaj kifejezés még Imaoka szótárának legújabb kiadásában is szerepel. Umemura pedig nem foglalkozik azzal sem, hogy az Új Nippon című könyvet az Ideiglenes Nemzeti Kormány 530/1945-ös, a fasiszta szellemű és szovjetellenes sajtótermékek megsemmisítéséről szóló rendeletében betiltotta. A teljesség e tények ismertetését is megkövetelte volna.

A könyv számos, de nem feltétlenül zavaró ismétlést tartalmaz. A szerző lehetett volna következetesebb a japán nevek írásában is. Talán mentségére szolgálhat, hogy a hazai sajtó sincs mindig tisztában a japán nevek és kifejezések magyar átírásával.

A mű értékéből ezen észrevételek nem sokat vonnak le, Imaoka Magyarországgal kapcsolatos munkássága pedig esetenként túlhaladott politikai nézetei és néha kissé túlzó megállapításai ellenére is minden tiszteletet megérdemel. Ezen ismertetőt szolgáló anyaggyűjtés során pedig külön élmény volt találkozni Imaoka lányával és unokájával. Az unoka, aki jelenleg az amerikai Wall Street Journal tokiói kirendeltségének vezetője, büszke volt a nagyapja azon szellemiségére, amellyel családját az idegen kultúrákat, emberek megismerésére ösztönözte.

Umemura könyve azoknak íródott, akik komolyan érdeklődnek a japán-magyar kapcsolatok fejlődésének története iránt, és akik a két világháború közötti magyar vagy japán történelmet kutatják. Azok is élvezettel forgathatják azonban, akik szeretnének korhű képet kapni a két világháború közti Magyarországról és Japánról illetve, akiket érdekel, hogyan vélekedtek a 20. század első felében a magyarok Japánról és a japánok Magyarországról.

A mű olyan szerző tollából származik, aki Imaokához hasonlóan sokat tett a kétoldalú kapcsolataink fejlődéséért, egymás jobb megismeréséért. Ahogy Umemura is írja, Imaoka megállapításainak egy része ma, a 21. században is érvényes. A magyarokra vonatkozó néhány megjegyzése - nem jelesek csoportmunkában, hanem egyénileg boldogulnak, hamar kijönnek a sodrúkból, de könnyen felejtnek - bizony elgondolkodtató, bár nemzetközileg közismert.